

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)
της 4ης Οκτωβρίου 1991 *

Στην υπόθεση C-349/87,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Sozialgericht Stuttgart (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Ελισάβετ Παράσχη

και

Landesversicherungsanstalt Württemberg,

η έκδοση προδικαστικής απόφασης ως προς την ερμηνεία των άρθρων 48, παράγραφος 2, και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, καθώς και ως προς την ερμηνεία και το κύρος του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 78),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους G. F. Mancini, πρόεδρο τμήματος, T. F. O'Higgins, K. N. Κακούρη, F. A. Schockweiler και P. J. G. Kartheyn, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Tesaurο
γραμματέας: V. Di Bucci, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Παράσχη, εκπροσωπούμενη από την Hannelore Runft, Assessorin-juris στο κέντρο ενημερώσεως και προσανατολισμού Ελλήνων μεταναστών εργαζομένων,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

- το Landesversicherungsanstalt Württemberg, εκπροσωπούμενο από τον Oppenländer, Abteilungsleiter,
- το Συμβούλιο, εκπροσωπούμενο από τους John Carbery και Jürgen Huber, συμβούλους της Νομικής Υπηρεσίας,
- η Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον Δημήτριο Γκουλούση, νομικό σύμβουλο, και τον Jürgen Grunwald, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

λαμβάνοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Παράσχη, του Landesversicherungsanstalt Württemberg, εκπροσωπούμενου από τον Heinz Muschel και τον Peter Wagner, υπάλληλο διοικήσεως και Regierungsdirektor στον τοπικό ασφαλιστικό φορέα του Württemberg, αντιστοίχως, και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 30ής Απριλίου 1991,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Ιουνίου 1991,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με Διάταξη της 6ης Οκτωβρίου 1987, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 16 Νοεμβρίου 1987, το Sozialgericht Stuttgart υπέβαλε, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 48, παράγραφος 2, και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, καθώς και ως προς την ερμηνεία και το κύρος του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 78), προκειμένου να εκτιμηθεί αν συμβιβάζεται με τις διατάξεις αυτές γερμανική νομοθετική ρύθμιση στον τομέα των συντάξεων λόγω επαγγελματικής αναπηρίας ή ανικανότητας προς εργασία.
- 2 Το ζήτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο τεσσάρων διαφορών μεταξύ των Πουγαρίδου, Παράσχη, Παπανικολάου και Portale, αντιστοίχως, και του Landesversicherungsanstalt

Württemberg (Ταμείου Κοινωνικής Ασφάλισης του Land Württemberg, στο εξής: καθού της κύριας δίκης), λόγω της αρνήσεως του τελευταίου να τους χορηγήσει σύ-νταξη αναπηρίας.

- 3 Το γερμανικό σύστημα χορηγήσεως συντάξεων λόγω επαγγελματικής αναπηρίας ή ανικανότητας προς εργασία τροποποιήθηκε, από 1ης Ιανουαρίου 1984, με την προ-σθήκη στον Reichsversicherungsordnung (γερμανικό νόμο περί κοινωνικών ασφαλί-σεων, στο εξής: RVO) δύο νέων διατάξεων, του άρθρου 1246, παράγραφος 2, και του άρθρου 1247, παράγραφος 2.
- 4 Η τροποποίηση αυτή, η οποία κατέστησε αυστηρότερες τις προϋποθέσεις χορηγήσεως συντάξεων αναπηρίας, προβλέπει συνοπτικώς τα ακόλουθα: από 1ης Ιανουαρίου 1984, οι συντάξεις λόγω μειώσεως της ικανότητας προς εργασία χορηγούνται μόνον εφόσον ο ασφαλισμένος άσκησε δραστηριότητα υποκείμενη στην υποχρεωτική ασφάλιση και κατέβαλε τουλάχιστον 36 μηνιαίες εισφορές κατά τη διάρκεια των 60 μηνών που προηγήθηκαν της επελεύσεως της αναπηρίας (περίοδος αναφοράς). Για τον καθο-ρισμό της περιόδου αυτής δεν λαμβάνονται υπόψη ορισμένες περιόδοι, καλούμενες μη συνυπολογιζόμενες περιόδοι, περιοριστικώς οριζόμενες, οι οποίες προστίθενται στην περίοδο των 60 μηνών και την παρατείνουν. Μεταξύ των μη συνυπολογιζομένων περιόδων περιλαμβάνονται οι περιόδοι διακοπής, μεταξύ άλλων, για λόγους ασθενείας ή ανεργίας, εφόσον κατά τη διάρκειά τους χορηγήθηκαν παροχές ή ακόμα, υπό ορι-σμένες προϋποθέσεις, όταν δεν χορηγήθηκαν παροχές, καθώς και οι περιόδοι ανικανό-τητας προς εργασία και ανεργίας, εφόσον αυτές δεν έχουν άλλως πως ληφθεί ήδη υπόψη.
- 5 Εξάλλου, θεσπίστηκε ένα μεταβατικό καθεστώς με σκοπό τη διατήρηση σε ισχύ, μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1984, των προηγούμενων προϋποθέσεων χορηγήσεως συντάξεων αναπηρίας, εφόσον καταβλήθηκαν εκούσιες εισφορές τουλάχιστον άπαξ μηνιαίως κατά την περίοδο από 1 Ιανουαρίου 1984 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1984.
- 6 Η εφαρμογή της κανονιστικής αυτής ρυθμίσεως επί διακινουμένων εργαζομένων στη Γερμανία δημιούργησε ορισμένα προβλήματα ως προς το συγκρίσιμο και το παρεμ-φερές των παροχών που καταβάλλονται βάσει της γερμανικής νομοθεσίας (οι οποίες δικαιολογούν παράταση της περιόδου αναφοράς των 60 μηνών) με τις παροχές που καταβάλλονται βάσει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους (οι οποίες, κατά τους γερμανικούς ασφαλιστικούς φορείς, δεν δικαιολογούν παράταση της περιόδου ανα-φοράς).

- 7 Δεδομένου ότι ορισμένα από τα προβλήματα αυτά που ανέκυψαν στο πλαίσιο των διαφορών των τεσσάρων κυρίων δικών τακτοποιήθηκαν κατόπιν της προσθήκης, με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2332/89 του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 1989 (ΕΕ L 224, σ. 1), του άρθρου 9α στον κανονισμό 1408/71, με ισχύ αναδρομική από 1ης Ιανουαρίου 1984, το Sozialgericht Stuttgart, με Διάταξη της 27ης Μαρτίου 1990 η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Απριλίου 1990, διευκρίνισε ότι το ερώτημα που είχε αρχικώς υποβληθεί διατηρείται μόνο καθόσον αφορά την Παράσχη.
- 8 Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, η Παράσχη, ελληνικής ιθαγένειας, γεννηθείσα το 1943, άσκησε μεταξύ του 1965 και του 1979, με ορισμένες διακοπές, δραστηριότητα υποκείμενη σε υποχρεωτική ασφάλιση στη Γερμανία. Κατέβαλε συνολικώς, στο πλαίσιο της συνταξιοδοτικής ασφάλισης, 102 μηνιαίες εισφορές υπό το κράτος του γερμανικού συστήματος και πέντε μηνιαίες εισφορές υπό το κράτος του ελληνικού συστήματος. Το 1977 η Παράσχη ασθένησε. Τον Ιούλιο του 1979 αναχώρησε από τη Γερμανία και επέστρεψε στη χώρα καταγωγής της, όπου δεν μπόρεσε ούτε να επαναλάβει μισθωτή δραστηριότητα, λόγω επιδεινώσεως της καταστάσεως της υγείας της, ούτε να λάβει σύνταξη αναπηρίας, λόγω της μικρής διάρκειας των περιόδων καταβολής εισφορών στην ελληνική συνταξιοδοτική ασφάλιση.
- 9 Δύο αιτήσεις της για χορήγηση γερμανικής συντάξεως αναπηρίας, που υποβλήθηκαν το 1978 και το 1980, απορρίφθηκαν από τον αρμόδιο φορέα επειδή η ικανότητα της Παράσχη προς εργασία δεν είχε μειωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ανάπηρη κατά τη γερμανική νομοθεσία. Κατόπιν νέας επιδεινώσεως της υγείας της η Παράσχη υπέβαλε, στις 16 Μαΐου 1985, τρίτη αίτηση χορηγήσεως γερμανικής συντάξεως αναπηρίας. Τη φορά αυτή, μολονότι διαπιστώθηκε ότι η Παράσχη δεν μπορούσε πλέον να εργασθεί, για λόγους υγείας και τουλάχιστον προσωρινώς, το καθού της κύριας δίκης απέρριψε την αίτησή της, επειδή η αιτούσα δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις που προβλέπουν οι διατάξεις του RVO που είχαν εν τω μεταξύ θεσπιστεί, όπως προαναφέρθηκε.
- 10 Η Παράσχη άσκησε κατόπιν αυτού προσφυγή ενώπιον του Sozialgericht Stuttgart κατά της αποφάσεως με την οποία απορρίφθηκε η αίτησή της.

- 11 Προς επίλυση αυτής της διαφοράς, καθώς και των άλλων τριών που προαναφέρθηκαν, το Sozialgericht Stuttgart υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

« Συμβιβάζεται ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1246, παράγραφος 2, στοιχείο α, και 1247, παράγραφος 2, στοιχείο α, του Reichsversicherungsordnung (RVO) με το άρθρο 48, παράγραφος 2, και το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΟΚ; »

- 12 Στην έκθεση ακροατηρίου αναπτύσσονται διεξοδικώς τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης, η εξέλιξη της διαδικασίας και οι γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο. Τα στοιχεία αυτά της δικογραφίας δεν επαναλαμβάνονται κατωτέρω παρά μόνον καθόσον απαιτείται για τη συλλογιστική του Δικαστηρίου.

- 13 Επιβάλλεται, πρώτον, να παρατηρηθεί ότι, μολονότι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο του άρθρου 177 της Συνθήκης, να αποφαιίνεται ως προς το αν συμβιβάζονται διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας με τη Συνθήκη, ωστόσο αυτό είναι αρμόδιο να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο όλα εκείνα τα ερμηνευτικά στοιχεία του κοινοτικού δικαίου που θα του έδιναν τη δυνατότητα να αποφανθεί ως προς αυτό το ζήτημα του συμβιβαστού στην υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιόν του (βλ. π.χ. την απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991, C-369/89, ASBL Piageme, Συλλογή 1991, σ. I-2971, σκέψη 7).

- 14 Συνεπώς, το ερώτημα που υποβλήθηκε από το εθνικό δικαστήριο πρέπει να νοηθεί ως εξής:

« α) Πρέπει τα άρθρα 48, παράγραφος 2, και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, καθώς και ο κανονισμός 1408/71 να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπουν εθνική νομοθετική ρύθμιση καθιστώσα αυστηρότερες τις προϋποθέσεις χορηγήσεως συντάξεως αναπηρίας, υπό την έννοια ότι στο εξής μια τέτοια σύνταξη θα χορηγείται μόνον εφόσον ο ασφαλισμένος άσκησε δραστηριότητα υποκειμένη σε υποχρεωτική ασφάλιση και κατέβαλε τουλάχιστον 36 μηνιαίες εισφορές κατά τη διάρκεια της περιόδου των 60 μηνών πριν από την επέλευση της αναπηρίας (περίοδος αναφοράς), όταν η περίοδος αυτή μπορεί να παραταθεί, σε περίπτωση επελεύσεως, στο εν λόγω κράτος μέλος, ορισμένων πραγματικών περιστατικών περιοριστικώς καθοριζόμενων, που έχουν ως αποτέλεσμα να διακόπτουν την εκ μέρους του εργαζομένου άσκηση δραστηριότητας υποκειμένης σε υποχρεωτική ασφάλιση;

β) Εάν ο κανονισμός 1408/71 δεν εμποδίζει μια τέτοια τροποποίηση της εθνικής νομοθεσίας καθίσταται, ως εκ τούτου ανίσχυρος, λαμβανομένων υπόψη των άρθρων 48, παράγραφος 2, και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ; »

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 15 Πρέπει, πρώτον, να τονιστεί ότι κατά πάγια νομολογία το άρθρο 51 της Συνθήκης και ο κανονισμός 1408/71 προβλέπουν απλώς και μόνον τον συνυπολογισμό των περιόδων ασφαλίσεως που συμπληρώθηκαν σε διάφορα κράτη μέλη και δεν ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις συμπληρώσεως των εν λόγω περιόδων ασφαλίσεως (απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 1989, 29/88, Schmitt, Συλλογή 1989, σ. 581)· εναπόκειται στη νομοθεσία του κάθε κράτους μέλους να καθορίζει τις προϋποθέσεις γενέσεως του δικαιώματος ή της υποχρέωσης υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, υπό την προϋπόθεση ότι δεν πρέπει να εισάγεται σχετικώς διάκριση μεταξύ ημεδαπών και υπηκόων άλλων κρατών μελών (απόφαση της 24ης Απριλίου 1980, 110/79, Coonan, Rec. 1980, σ. 1445, σκέψη 12).
- 16 Κατά συνέπεια, το κοινοτικό δίκαιο δεν στερεί από τον εθνικό νομοθέτη τη δυνατότητα να τροποποιεί τις προϋποθέσεις χορηγήσεως συντάξεως αναπηρίας, ακόμα και όταν τις καθιστά αυστηρότερες, εφόσον οι προϋποθέσεις που επιβάλλονται δεν συνεπάγονται προφανή ή συγκαλυμμένη διάκριση μεταξύ των κοινοτικών εργαζομένων.
- 17 Ο καθορισμός περιόδου αναφοράς τοποθετούμενης πριν από την επέλευση της αναπηρίας, κατά τη διάρκεια της οποίας ο ασφαλισμένος πρέπει να έχει καταβάλει έναν ελάχιστο αριθμό εισφορών προκειμένου να αποκτήσει δικαίωμα συντάξεως αναπηρίας, συνιστά αντικειμενικό κριτήριο που εφαρμόζεται ομοιόμορφα σε όλους τους κοινοτικούς εργαζομένους.
- 18 Η διαπίστωση αυτή ισχύει και ως προς τη θεσπισθείσα από τον εθνικό νομοθέτη ρύθμιση, κατά την οποία υπάρχει δυνατότητα παρατάσεως της περιόδου αναφοράς, υπό την προϋπόθεση πάντως ότι οι διαδικασίες από τις οποίες θα εξαρτάται η δυνατότητα αυτή δεν δημιουργούν διακρίσεις.
- 19 Η Παράσχη παρατηρεί ότι διαδικασίες όπως αυτές που προβλέπει ο RVO μπορούν να δημιουργήσουν διακρίσεις εις βάρος των διακινουμένων εργαζομένων οι οποίοι, μετά

από μια περίοδο εργασίας στο κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται ο αρμόδιος φορέας, αναχωρούν από αυτό προκειμένου να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους. Οι διακρίσεις αυτές μπορούν να προκύψουν από τη διαφορετική δομή των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών, αποτέλεσμα της οποίας είναι ότι ορισμένα πραγματικά περιστατικά, όταν συμβαίνουν στο κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται ο αρμόδιος φορέας, δικαιολογούν παράταση της περιόδου αναφοράς, ενώ, όταν συμβαίνουν στο κράτος μέλος από το οποίο κατάγεται ο εργαζόμενος, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη για την παράταση της περιόδου αναφοράς που προβλέπει η νομοθεσία του πρώτου κράτους μέλους.

- 20 Η Παράσχη αναφέρεται κυρίως στις περιόδους ασθενείας ή ανεργίας, οι οποίες, όταν συμπληρώνονται υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπει η γερμανική νομοθεσία, παρατείνουν την περίοδο αναφοράς, έστω και αν ο εργαζόμενος δεν έλαβε παροχές ασθενείας ή ανεργίας, ενώ η δυνατότητα αυτή δεν υφίσταται όταν τέτοια περιστατικά συμβαίνουν στο κράτος μέλος καταγωγής του εργαζομένου, όπως για παράδειγμα στην Ελλάδα.
- 21 Επιβάλλεται κατ' αρχάς να υπογραμμιστεί ότι ο κανονισμός 1408/71 δεν περιέχει διατάξεις που να ρυθμίζουν περιπτώσεις όπως αυτή που αποτελεί το αντικείμενο της κύριας δίκης.
- 22 Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι, μολονότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 51 της Συνθήκης επιτρέπει διαφορές μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών και, κατά συνέπεια, των δικαιωμάτων που παρέχονται στα πρόσωπα που εργάζονται σ' αυτά (απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 1991, C-227/89, Rönfeldt, Συλλογή 1991, σ. I-323, σκέψη 12), είναι ωστόσο βέβαιο ότι ο σκοπός των άρθρων 48 έως 51 της Συνθήκης δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί εάν, λόγω ασκήσεως του δικαιώματός τους για ελεύθερη κυκλοφορία, οι διακινούμενοι εργαζόμενοι υφίσταντο απώλεια των πλεονεκτημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως που τους παρέχει η νομοθεσία ενός κράτους μέλους· μια τέτοια συνέπεια θα μπορούσε να αποθαρρύνει τους κοινοτικούς εργαζομένους να ασκήσουν το δικαίωμά τους για ελεύθερη κυκλοφορία και θα συνιστούσε, κατά συνέπεια, κώλυμα στην εν λόγω ελευθερία (βλ. τελευταία απόφαση της 7ης Μαρτίου 1991, C-10/90, Masgio, Συλλογή 1991, σ. I-1119, σκέψη 18).
- 23 Όπως προκύπτει από την απόφαση της 28ης Ιουνίου 1978, 1/78, Kenny (Slg. 1978, σ. 1489, σκέψη 17), η συνέπεια αυτή μπορεί να επέλθει εάν ο εθνικός νομοθέτης καθο-

ρίσει όρους κτήσεως ή διατηρήσεως του δικαιώματος παροχών κατά τρόπο που στην πραγματικότητα να μη μπορούν να τους εκπληρώσουν παρά μόνο οι ημεδαποί, ή αν καθορίσει όρους απώλειας ή αναστολής του εν λόγω δικαιώματος κατά τρόπο που στην πραγματικότητα να τους πληρούν ευκολότερα οι υπήκοοι άλλων κρατών μελών παρά οι υπήκοοι του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται ο αρμόδιος φορέας.

- 24 Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση νομοθετικής ρυθμίσεως όπως αυτή στην οποία αναφέρεται η κύρια δίκη. Πράγματι, μολονότι τυπικώς η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται επί όλων των κοινοτικών εργαζομένων, οι οποίοι μπορούν επομένως να τύχουν παρατάσεως της περιόδου αναφοράς, ωστόσο, δεδομένου ότι δεν προβλέπει δυνατότητα παρατάσεως όταν πραγματικά περιστατικά που αντιστοιχούν με εκείνα που δικαιολογούν παράτασή της συμβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος, μπορεί να θίξει κατά τρόπο πολύ πιο καίριο τους διακινούμενους εργαζόμενους, διότι αυτοί είναι κυρίως οι οποίοι, ιδίως σε περίπτωση ασθενείας ή ανεργίας, επιστρέφουν συνήθως στη χώρα καταγωγής τους.
- 25 Συνεπώς, μια τέτοια νομοθετική ρύθμιση έχει ως αποτέλεσμα να αποθαρρύνει τους διακινούμενους εργαζόμενους από την άσκηση τους δικαιωμάτων τους για ελεύθερη κυκλοφορία.
- 26 Πρέπει να προστεθεί ότι η εκ μέρους του εθνικού νομοθέτη θέσπιση μεταβατικής περιόδου που επιτρέπει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τη συνέχιση της εφαρμογής του συστήματος που ίσχυε πριν από τη συγκεκριμένη νομοθετική τροποποίηση δεν μπορεί να μεταβάλει την προηγούμενη διαπίστωση.
- 27 Με βάση τις παραπάνω σκέψεις, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο πρώτο ερώτημα είναι ότι τα άρθρα 48, παράγραφος 2, και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ έχουν την έννοια ότι δεν αποκλείουν το ενδεχόμενο να καθίστανται αυστηρότερες, στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας, οι προϋποθέσεις χορηγήσεως συντάξεως αναπηρίας, υπό την έννοια ότι στο εξής μια τέτοια σύνταξη θα χορηγείται μόνο εφόσον ο ασφαλισμένος άσκησε δραστηριότητα υποκείμενη σε υποχρεωτική ασφάλιση και κατέβαλε τουλάχιστον 36 μηνιαίες εισφορές κατά τη διάρκεια της περιόδου των 60 μηνών που προηγήθηκε της επελεύσεως της αναπηρίας (περίοδος αναφοράς), αποκλείουν όμως νομοθετική ρύθ-

μιση βάσει της οποίας επιτρέπεται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, η παράταση της περιόδου αναφοράς, χωρίς να προβλέπεται δυνατότητα παρατάσεως όταν τα πραγματικά περιστατικά, που αντιστοιχούν σε εκείνα βάσει των οποίων καθίσταται δυνατή η παράταση, λαμβάνουν χώρα σε άλλο κράτος μέλος.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 28 Εφόσον διαπιστώθηκε ότι ο κανονισμός 1408/71 δεν ρυθμίζει περιπτώσεις όπως αυτή που αποτελεί το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης (σκέψη 21 ανωτέρω), παρέλκει η εξέταση του δευτέρου ερωτήματος.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 29 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει ως προς τους διαδικούς της κύριας δίκης το χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε το Sozialgericht Stuttgart, με Διατάξεις της 6ης Οκτωβρίου 1987 και της 27ης Μαρτίου 1990, αποφαινεται:

Τα άρθρα 48, παράγραφος 2, και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ έχουν την έννοια ότι δεν αποκλείουν το ενδεχόμενο να καθίστανται αυστηρότερες, στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας, οι προϋποθέσεις χορηγήσεως συντάξεως αναπηρίας, υπό την έννοια ότι στο εξής μια τέτοια σύνταξη θα χορηγείται μόνο εφόσον ο ασφαλισμένος άσκησε δραστηριότητα υποκείμενη σε υποχρεωτική ασφάλιση και κατέβαλε τουλάχιστον 36 μηνιαίες εισφορές

κατά τη διάρκεια της περιόδου των 60 μηνών που προηγήθηκε της επελεύσεως της αναπηρίας (περίοδος αναφοράς), αποκλείουν όμως νομοθετική ρύθμιση βάσει της οποίας επιτρέπεται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, η παράταση της περιόδου αναφοράς, χωρίς να προβλέπεται δυνατότητα παρατάσεως όταν τα πραγματικά περιστατικά, που αντιστοιχούν σε εκείνα βάσει των οποίων καθίσταται δυνατή η παράταση, λαμβάνουν χώρα σε άλλο κράτος μέλος.

Mancini

O'Higgins

Κακούρης

Schockweiler

Kapteyn

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 4 Οκτωβρίου 1991.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος του έκτου τμήματος

J.-G. Giraud

G. F. Mancini